

בראשית פרק יח – אברהם והמלאכים

בפרק זה נושאים רבים לעיון, אנו נקדיש את עיקר העיון לדיון שבין הקב"ה לאברהם אודות משפטה של סדום, בשל החשיבות הרבה של האמירה האלוקית על אברהם וסיבת בחירתו: (יט) כִּי יִדְעֵתִיו לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הִבִּיא ה' עַל אֲבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו: ללימוד הפרק הזה מוקדשים שני שיעורים

שאלות מכוונות למידה

- מדוע היה צורך בנבואה נוספת על לידת יצחק?

אברהם התבשר על לידת יצחק בפרק יז.

בפרק יח באים המלאכים כדי לבשר זאת שוב. במה שונה הבשורה בפרקנו מזו של פרק יז?

- לשם מה משתף הקב"ה את אברהם בדינה של סדום?

האם הקב"ה "מזמין" את אברהם להשתתף בדינה של סדום ולטעון עבורה?

כיצד ניתן להבין את העזתו של אברהם בהגנתו על סדום?

2..... **מבנה הפרק**

3..... **הכנסת האורחים והבשורה על לידת יצחק**

7..... **דברי ה' על אברהם**

9..... **אברהם מבקש על סדום**

11..... **הקשר רחב [רשות]**

12..... **הקשר אישי [רשות]**

מבנה הפרק

<p>א וַיֵּרָא אֱלֹהֵי ה' בְּאֵלֶיךָ מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כַּחַם הַיּוֹם:</p>	<p>התגלות ה' לאברהם</p>
<p>ב וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיִּרְץ לִקְרֹאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה: ג וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם נָא מְצִינִיךָ אֵל נָא תַעֲבֹד מֵעַל עֲבָדֶיךָ: ד יָקַח נָא מֵעַט מִיָּם וְרָחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ: ה וְאָקַחְהָ פֶתַח לֶחֶם וְסַעֲדוּ לַבָּכֶם אַחֵר תַּעֲבֹרוּ כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל עֲבָדֶיכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַעֲשֶׂה כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: ו וַיִּמָּהֵר אַבְרָהָם הָאֵהָלָה אֶל שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֵשׁ סָאִים קָמַח סֹלֶת לְיוֹשֵׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת: ז וְאֵל הַבָּקָר רִץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח כֵּן בָּקָר רֶדֶד וְטוֹב וַיִּתֵּן אֶל הַנֶּעֶר וַיִּמָּהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: ח וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחִלְבֵּן וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהֶם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ:</p>	<p>הכנסת האורחים</p>
<p>ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךָ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאֵהָל: י וַיֹּאמֶר שׁוּב אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַתְּ תִּיהֶ וְהִנֵּה בֶן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שָׂמְעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו: יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה וְזָקְנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדָל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֶרֶץ כְּנָעִים: יב וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלַתִּי הֵיטָה לִּי עַדְנָה וְאֲדֹנָי זָקֵן: יג וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָהָם לְמָה זֶה צִחַקְתָּ שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵף אֲמַנָּם אֵלֶּךָ וְאֲנִי זָקְנָתִי: יד הִיפְלֵא מִה' דְּבַר לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַתְּ תִּיהֶ וְלְשָׂרָה בֶּן: טו וַתִּכְחַשׁ שָׂרָה לֵאמֹר לֹא צִחַקְתִּי כִּי יֵרָאָה וַיֹּאמֶר לֹא כִּי צִחַקְתָּ:</p>	<p>הבשורה על לידת יצחק</p>
<p>טז וַיִּקְמוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל פְּנֵי סָדָם וְאַבְרָהָם הֵלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְחָם: יז וְהִ' אָמַר הַמְּכֹסֶה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה: יח וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהִיָּה לְגוֹי גָדוֹל וְעַצוּם וְנִבְרָכוּ בּו כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: יט כִּי יִדְעֲתוּ לְמַעַן אֲשֶׁר יַצִּיחַ אֶת בְּנֵיו וְאֵת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָדֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הִבִּיֵא ה' עַל אַבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו: כ וַיֹּאמֶר ה' זַעֲקַת סָדָם וְעַמָּהּ כִּי רַבָּה וַחֲטָאתָם כִּי כִבְדָה מְאֹד: כא אֲרָדָה נָא וְאַרְאֶה הַכְּצַעֲקוּתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כָלָה וְאִם לֹא אֲדַעָה: כב וַיִּפְּנוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּלְכוּ סְדָמָה וְאַבְרָהָם עֹדְדָנוּ עֹמֵד לַפְּנֵי ה':</p>	<p>ה' מגלה לאברהם את תכניתו לגבי סדום</p>
<p>כג וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם רָשָׁע: כד אוֹלֵי יֵשׁ חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הֲאֵף תִּסְפָּה וְלֹא תִשָּׂא לְמָקוֹם לְמַעַן חַמְשִׁים הַצְדִיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּתָה: כה חָלְלָה לֵךְ מַעֲשֵׂת כַּדְּבַר הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק עִם רָשָׁע וְהָיָה כַּצְדִיק כְּרָשָׁע חָלְלָה לֵךְ הַשִּׁפְט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט: כו וַיֹּאמֶר ה' אִם אֲמַצָּא בְּסָדָם חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׂאֲתִי לְכָל הַמָּקוֹם בְּעֵבוּרָם: כז וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא הוֹאֵלְתִי לְדַבֵּר אֶל אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֶפְרָ: כח אוֹלֵי יַחֲסִרוּן חַמְשִׁים הַצְדִיקִים חַמְשָׁה הַתְּשֻׁחִית בְּחַמְשָׁה אֶת כָּל הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית אִם אֲמַצָּא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה: כט וַיִּסָּף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֲעֲשֶׂה בְּעֵבוּר הָאֲרָבָעִים: ל וַיֹּאמֶר אֵל נָא יַחַר לְאֲדֹנָי וְאֲדַבְּרָה אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֲעֲשֶׂה אִם אֲמַצָּא שָׁם שְׁלֹשִׁים: לא וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא הוֹאֵלְתִי לְדַבֵּר אֶל אֲדֹנָי אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בְּעֵבוּר הָעֶשְׂרִים: לב וַיֹּאמֶר אֵל נָא יַחַר לְאֲדֹנָי וְאֲדַבְּרָה אִךְ הַפַּעַם אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בְּעֵבוּר הָעֶשְׂרָה: לג וַיִּלֶּךְ ה' כְּאֲשֶׁר כָּלָה לְדַבֵּר אֶל אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמָקוֹמוֹ:</p>	<p>אברהם מבקש על סדום</p>

הכנסת האורחים והבשורה על לידת יצחק

התגלות ה' לאברהם

א וַיֵּרָא אֱלֹהֵי ה' בְּאֵלֵי מִמְרָא וְהוּא יָשָׁב פְּתַח-הָאֵהָל כְּחַם הַיּוֹם.

נשאל שאלות:

- לשם מה נראה ה' לאברהם, והרי לא אמר לו דבר?
- מדוע מציין הכתוב את מקום ישיבתו של אברהם ואת מזג האוויר?
- מה הקשר בין פסוק א לבין פסוק ב?

נעזר בפרשנים על מנת לענות על השאלות:

רש"י [א]:

וירא אליו - לבקר את החולה.

אמר רבי חמא בר חנינא: יום שלישי למילתו היה, ובא הקב"ה ושאל בשלמו:

פתח האהל - לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו.

כחום היום - (ב"מ פו) הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים

ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים הביא המלאכים עליו בדמות אנשים

- כיצד עונה רש"י על שאלות אלה?

לתלמידי 5 יח"ל

רשב"ם:

וירא אליו ה' - האיך?

שבאו אליו שלשה אנשים שהיו מלאכים, שבהרבה מקומות כשנראה המלאך קוראו בלשון שכינה, כדכתיב: כי שמי בקרבו שלוחו כמותו.

- על איזה קושי עונה רשב"ם? ומה ההבדל בין פירושו לבין פירוש רש"י?
 - רש"י ורשב"ם מתקשים בהבנת ההתגלות המוזכרת בפסוק א'. כתוב שה' התגלה לאברהם ('וַיֵּרָא אֱלֹהֵי ה'") אך לא נכתב מה היה תוכן ההתגלות.
 - רש"י מבאר שההתגלות הוא למטרת ביקור חולים, ה' מבקר את אברהם שהיה חולה לאחר המילה שהוזכרה בפרק הקודם.
 - רשב"ם לעומתו, טוען שההתגלות של ה' היא המפגש עם המלאכים - שדיברו אתו בפסוקים הבאים, המלאכים הם שליחי ה' והשיח איתם הוא ההתגלות של דבר ה' לאברהם.

הכנסת האורחים

ב וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה:
 ג ויאמר א-ד-ג-י אם-נא מצאתי חן בעיניך אל-נא תעבר מעל עבדך: ד יקח-נא מעט-מים ורחצו
 רגליכם והשענו תחת העץ: ה ואקחה פת-לחם וסעדו לבכם אחר תעברו כי-על-כן עברתם על-
 עבדכם ויאמרו בן תעשה כאשר דברת: ו וימהר אברהם האהלה אל-שרה ויאמר מהרי שלש סאים
 קמח סלת לוישי ועשי עגות: ז ואל-הבקר רץ אברהם ויקח בן-בקר רד וטוב ויתן אל-הנער וימהר
 לעשות אתו: ח ויקח חמאה וחלב ובן-הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עמד עליהם תחת העץ
 ויאכלו:

מה למדים מריבוי הפרטים בכתוב על פעולותיו של אברהם?

הערה למורה: כדאי לתת לתלמיד לגלות בעצמו את ריבוי הפעולות ואת פועלי הזירוז.

נשווה בין הבטחות אברהם לאורחיו לבין הביצוע:

מעשה	דיבור
<p>וימהר אברהם האהלה אל-שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לוישי ועשי עגות: ואל-הבקר רץ אברהם ויקח בן-בקר רד וטוב ויתן אל-הנער וימהר לעשות אתו: ויקח חמאה וחלב ובן-הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו:</p>	<p>יקח-נא מעט-מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ: ואקחה פת-לחם וסעדו לבכם</p>

"אמר רבי אליעזר: מכאן שצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה" (בבא מציעא דף פז, ע"א).

כיצד ניתן להוכיח את דברי ר' אלעזר מן הכתוב?

הנחיה למורה: כדאי לערוך כאן השוואה ולהסיק ממנה את המסקנה שאברהם אמר מעט (הבטיח מעט אוכל) ועשה הרבה (בפועל הביא לפני אורחיו הרבה)

שימו לב שתלמידים לא יטעו לחשוב שהדברים שאברהם עושה מתוארים בהרבה מילים ואילו דיבוריו במעט מילים, הדגש הוא על הפער בין היקף ההבטחה ובין היקף הביצוע ועל המהירות שבה מבצע אברהם את הדברים.

אם נזכור את הנסיבות עליהן מספר לנו רש"י נוכל ללמוד הרבה על אברהם מריבוי הפעלים בפסוקים אלו.

הבשורה על לידת יצחק

ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיזָה שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאֵהָלָי י וַיֹּאמֶר שׁוּב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַתְּ חַיָּה וְהִנֵּה-בֶן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו... יב וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרַי בְּלִתִּי הֲיִתֶּה לִּי עֲדָנָה וְאֲדֹנָי זָקֵן: יג וַיֹּאמֶר ה' אֶל-אֲבִרְהָם לְמָה זֶה צִחְקָהּ שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵף אֲמַנָּם אֵלֶּךָ וְאֲנִי זָקֵנָתִי: יד הֲיִפְלֵא מִה' דְּבַר לְמוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַתְּ חַיָּה וְלִשְׂרָה בֶן: טו וַתִּכְחַשׂ שָׂרָה לֵאמֹר לֹא צִחְקָתִי כִּי יֵרָאֶה וַיֹּאמֶר לֹא כִּי צִחְקָתִי:

נשאל שאלות:

- מדוע ה' משנה מדברי שרה על אברהם?
- מדוע צחקה שרה בשמעה את בשורת המלאכים?
- איך ניתן להסביר את הכחשתה של שרה (בפסוק טו)?

רש"י (יג)

ואני זקנתי - שינה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה "ואדוני זקן" (בפסוק יב) רש"י מסביר מדוע שינה ה' את דברי שרה ומלמדנו עד כמה גדול שלום בית.

י וַיֹּאמֶר שׁוּב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַתְּ חַיָּה וְהִנֵּה בֶן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ
וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו...

יב וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרַי בְּלִתִּי הֲיִתֶּה לִּי עֲדָנָה וְאֲדֹנָי זָקֵן

רמב"ן (טו):

ותכחש שרה לאמר -

אני תמה בנביאה הצדקת איך תכחש באשר אמר השם לנביא, וגם למה לא האמינה לדברי מלאכי אלוהים.

והנראה בעיני כי המלאכים האלה הנראים כאנשים באו אל אברהם, והוא בחכמתו הכיר בהם, ובישר אותו "שוב אשוב אליך" ולשרה בן.

"ושרה שומעת", ולא ידעה כי מלאכי עליון הם, כענין באשת מנוח (שופטים יג, ו).

ואולי, לא ראתה אותם כלל.

רמב"ן עומד על התמיהה איך ייתכן ששרה הצדקת לא האמינה לבשורתם של המלאכים, ונותן לכך שתי תשובות.

התלמיד צריך לדעת אחת מהן.

נקודת המוצא של רמב"ן בכתוב: "וְשָׂרָה שֹׁמַעַת".

טו ותכחש שְׁרָה לְאִמּוֹר לֹא צָחַקְתִּי

כִּי יִרְאֶה

וַיֹּאמֶר לֹא כִּי צָחַקְתִּי

- על פי הפשט ההכחשה נבעה מיראתה.
- יש לשים לב שהמילה "כִּי" משמשת בכתוב בשני מובנים.
הראשון (כִּי יִרְאֶה) – כיון ש...
השני (כִּי צָחַקְתִּי) – אלא...

להעמקה: בין צחוקו של אברהם לצחוקה של שרה

בפרק יז התבשר אברהם על לידת יצחק, וצחק:

יִזְ וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הֲלֵבָן הֲלֵבָן מֵאָה שָׁנָה יִנָּלֵד וְאִם שָׁרָה הִבְתִּי-תִשָּׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד.
מדוע שם לא ננזף אברהם על צחוקו ?

רש"י שם מבאר שיש הבדל בין צחוקו של אברהם לצחוקה של שרה:

רש"י (בראשית יז, יז):

ויפל אברהם על פניו ויצחק - זה (בפרק יז) תירגם אונקלוס: 'וחדי'. לשון שמחה. ושל שרה (בפרק יח) לשון 'מחוד' (לשון לגלוג). למדת שאברהם האמין ושמח, ושרה לא האמינה ולגלגה.
וזהו שהקפיד הקב"ה על שרה ולא הקפיד על אברהם:

על פי רש"י מה ההבדל בין צחוקו של אברהם לבין צחוקה של שרה?

הערה למורה: זוהי הזדמנות לראות כיצד נעזר רש"י בתרגום אונקלוס ובדרך בה הוא מתרגם את המילה 'צחק' בכל אחד מן המקומות.

להשלמת העיון מומלץ לקרוא במאמרו של [פרופ' אלעזר טויטו "ויפול אברהם על פניו ויצחק" \(לדפדף לעמוד 483\)](#).

דברי ה' על אברהם

פנית ה' לאברהם ותגובת אברהם מעידה על דרכו של אברהם ועל ייחודו.

י' וְה' אָמַר הַמְכֶסֶה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה: יח וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהִיָּה לְגוֹי גָדוֹל וְעַצוֹם וְנִבְרָכוּ בוֹ כָּל גּוֹי הָאָרֶץ: יט כִּי יִדְעַתִּי לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הֵבִיא ה' עַל-אַבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו:
כ וַיֹּאמֶר ה' זַעֲקַת סָדָם וְעַמֶּרְהָ כִּי רַבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כִבְדָה מְאֹד: כא אֲרִדָּה נָא וְאַרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כְּלָה וְאִם לֹא אֲדַעָה: כב וַיִּפְּנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֻמָּה וְאַבְרָהָם עֹדְנֵנו עֹמֵד לִפְנֵי ה':

נשאל שאלות:

- מדוע בוחר ה' לגלות לאברהם את משפטה של סדום?
- מה אנו לומדים מדברי ה' על תפקידם של אברהם ובניו בעולם?

רש"י [יז]:

המכסה אני - בתמיה:

אשר אני עושה - בסדום, לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו, אני נתתי לו את הארץ הזאת, וחמשה כרכין הללו שלו הן, שנאמר 'גבול הכנעני מצידון' וגו' 'בואכה סדומה ועמורה' וגו'. (י, יט).
 קראתי אותו אברהם, אב המון גוים, ואשמיד את הבנים, ולא אודיע לאב שהוא אוהבי?

על פי רש"י מהי הסיבה לכך שה' מגלה לאברהם על משפטה של סדום?
 נשים לב כי בפירוש זה מתייחס רש"י לאברהם כי אב המון גוים בעוד שבפסוקים הבאים (יח-יט) נראה את ההתייחסות לאברהם כי אבי האומה הישראלית.
 פסוקים יח-יט הם מאמר מוסגר (פסוק כ הוא המשך ישיר של פסוק יז)

הערה למורה: הזדמנות ללימוד המושג מאמר מוסגר ואפיוניו.

יח וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהִיָּה לְגוֹי גָדוֹל וְעַצוֹם וְנִבְרָכוּ בוֹ כָּל גּוֹי הָאָרֶץ: יט כִּי יִדְעַתִּי לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הֵבִיא ה' עַל אַבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו:

מה אנו יכולים ללמוד על עם ישראל מפסוקים אלו?

- בחירת אברהם להיות אבי האומה – לפי הכתוב בבראשית פרק יח, יח-יט, הקב"ה בחר באברהם אבינו להיות אבי האומה בעבור התפיסה הערכית שעל פיה בנה את ביתו "לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט", וזו גם תכלית בחירתו להקים עם שיעשה צדקה ומשפט. כאן גילתה התורה מדוע נבחר אברהם אבינו להיות אבי האומה. (מבוסס על פירוש רמב"ן בראשית יח, יח-יט)

- הברכה שעם ישראל יביא לעמים - עם ישראל עומד להיות עם גדול שהעמים יתברכו בו.
- מקומו של החינוך - אברהם עוסק בחינוך בני ביתו לשמור דרך ה' ולעשות צדקה ומשפט. ומכאן ניתן ללמוד גם על חשיבות חינוך הבנים והעברת המסורת לדורות הבאים.

כא אַרְדָּה נָא וְאַרְאֶה הַכְּצַעְקָתָהּ הַבְּאֵה אֵלַי עֲשׂוּ כְּלָה וְאִם לֹא אֲדַעָה:

נעין בפרושו של רש"י:

רש"י (כא):

ארדה נא ואראה - לימד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה, הכל כמו שפירשתי בפרשת הפלגה (מגדל בבל).

- על איזה קושי עונה רש"י?

לתלמידי 5 יח"ל –

מהי ההשוואה שעורך רש"י בין פסוק זה לבין פרשת דור הפלגה?

להעמקה: מבנה פסוק כא

פסוק כא סתום וקשה להבינו מבחינה תחבירית:

הכצעקתה (כדאי להסביר את המושג כינוי חבר – מילה הכוללת בתוכה למעשה כמעט משפט: האם כמו הצעקה שלה) ואז אפשר לשאול: 'צעקה של מי?'

אולם גם המשך הפסוק אינו ברור דיו. רש"י מסביר אותו על ידי הוספת מילים על הפסוק. (ניתן לבקש מן התלמידים לסמן את המילים של הפסוק בתוך פירוש רש"י וכך להבין מה היה חסר בפסוק שרש"י הוסיף):

רש"י (כא):

הכצעקתה של מדינה... ורבותינו דרשו: הכצעקתה. צעקת ריבה אחת שהרגוה מיתה משונה על שנתנה מזון לעני.

רש"י משלים את הפסוק כך שהוא מציב שתי אפשרויות:

אם עושים כך - יקרה להם כך

ואם לא עושים כך - יקרה להם כך.

כדאי לעיין בהמשך פירושו של רש"י בו הוא מוכיח את פירושו מתוך הסימונים בפסוק:

"ולפיכך יש הפסק נקודת פסיק בין עשו לכלה, כדי להפריד תיבה מחברתה"

אברהם מבקש על סדום

רד"ק:

ואנכי עפר ואפר - ואף על פי שאנכי עפר ואפר לדבר כנגד כבודו ודבורו וכנגד משפטו, לא באתי אלא ללמוד ולדעת משפטו איך הוא:

על פי רד"ק, זוהי הזדמנות בשביל אברהם להבין כיצד שופט ה', מהי דרך ה' בעולם. נשים לב כי לאברהם שני טיעונים בדבריו האחד - למנוע את מותם של הצדיקים (שכך ראוי לפי הדין) והשני - היכולת לסלוח לרשעים בזכות הצדיקים (שזוהי מידת הרחמים)

כג-לב: אברהם מבקש על הצלת סדום

תשובת ה' מכוונת למידת הרחמים. ה' מוכן להציל את כל העיר, גם את הרשעים שבה, בזכות הצדיקים, אם ימצאו בה.

(כו) וַיֹּאמֶר ה' אִם אֶמְצָא בְּסֹדֶם חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׂאֵתִי לְכָל הַמָּקוֹם בְּעִבּוֹרָם:

מאפייני הצדיקים - לתלמידי 5 יח"ל

ראב"ע (כו):

וטעם בתוך העיר שהם יראים את השם בפרהסיא,

מקום בו אפשר לעבוד את ה' בגלוי, אינו כל כך רע ועל כן הצדיקים שבו יכולים להציל את הרשעים

- כיצד מסביר ראב"ע את ה"ייתור" במילים 'בתוך העיר'?

העמקה - דיון פרשני

נחמה ליבוביץ' מסבירה את דבריו של הראב"ע לפסוק כו:

"אמנם יש בכוח המיעוט להכריע גורל המקום לכף זכות, אבל רק אם אותם מעטים בודדים צדיקים הם "בתוך העיר", מעורים ומעורבים בחיי העיר, בעסקיה, במשאה במתנה, אם מופיעים ומשפיעים הם בציבוריותה, אבל אם אין אותם בודדים אלא נחבאים וחיים חיי צדקות בחדרי חדרים, הם את נפשם- אולי- יצילו, אך בודאי אין זכותם יכולה להגן על "העיר", ואין "העיר", אשר דוחקת אותם מתוכה ומכריחה אותם להיסגר בחדרי חדרים לבל תפריע צדקותם לרשעה המתרוננת ברחובות קריה, אין אותה עיר יכולה לדרוש חסות בזכות צדיקה הנחבאים".
(נחמה ליבוביץ', עיונים חדשים בספר בראשית, עמ' 131-132)

ר"ע ספורנו מביא פירוש אחר למשמעות המילים 'בתוך העיר' כמאפיין את דרכם של הצדיקים, אשר זכותם יכולה להציל את העיר:
ספורנו: "אם אמצא חמישים צדיקים שְׁמַחוּ ברשעים בסדום".
מה מוסיף התיאור 'בתוך העיר' למאפייני הצדיקים על פי פירוש ספורנו?

הערה למורה:

- יש לוודא שהתלמידים יודעים שבהמשך הייתה הפיכת סדום ועמורה, כפי שמתואר בפרק יט (פרק יט כשלעצמו איננו בחומרי החובה).
- יש לתת את הדעת לכך שה' נענה לבקשת אברהם אבינו להציל את הצדיקים (לוט ובני ביתו), ולא נענה לבקשתו להציל את אנשי סדום בעבור הצדיקים שבעיר

הקשר רחב [רשות]

הופעת סדום ועמורה בישעיהו א כסמל לרוע ולחורבן :

ט לולי ה' צבאות הותיר לנו שריד כמעט כסדם היינו לעמרה דמינו.

י שמעו דבר-ה' קציני סדם האוינו תורת אלהינו עם עמרה.

חטאיהם של אנשי סדום מפורטים בגמרא (סנהדרין קט, ע"א- ע"ב) העיון שם מעיד על המחשבה והתכנון האכזריים של אנשי סדום כציבור.

הקשר אישי [רשות]

חסד-צדק

במרכז הפרק עומד אברהם אבינו, המלמד אותנו חסד וגם צדק. גם ברגע של קושי פיסי- ביום השלישי למילתו- אברהם פונה עם הפנים החוצה ועוסק בצרכי הכלל. המלאכים מבשרים לבית אברהם בשורה של חיים. מנגד, לסדום, שכל קיומה מנוגד לחסד, מבשרים המלאכים בשורה של כיליון.

- מה מקומו של החסד בחיינו?
- עד כמה אנחנו עוסקים בצדק?
- כיצד אנו הולכים בדרכו של אברהם, ו"שומרים דרך ה' לעשות צדקה ומשפט"?

הכנסת אורחים

אברהם ושרה מלמדים אותנו כיצד מכניסים אורחים. כאן למדנו את חשיבותה של המצווה ועל ההידור בה. לאורך הדורות מנהג הכנסת האורחים היה נפוץ ומרכזי בעם ישראל. עוברי-אורח עניים ושאינם עניים מצאו מקום לינה וסעודה בביתם של אנשי העיר, ולעיתים שבתו בביתם. המצוה בצורתה זו איבדה את מקומה היום. רובנו לא התנסינו מעולם באדם הדופק על הדלת בערב שבת, ולא הזמנו אדם זר לארוחה. כיצד אנו מקיימים מצוות הכנסת אורחים כיום?